

LEIKERT, Jozef: *Zláskavění*. Brno: Jan Kux Onufrius, 2023. (nestr.)

Básnická tvorba univ. prof. PhDr. Jozefa Leikerta, PhD. (1955 ve Zlatých Moravcích), je na Slovensku i v České republice dobře známa a obecně velmi pozitivně hodnocena. V České republice bylo publikováno asi osm překladů jeho básnických knih a deset publikací z žánru literatury faktu. Autor je také nositelem řady prestižních ocenění: z těch českých, popř. česko-slovenských uvedme např. Cenu Karla Hynka Máchy, Cenu Egona Erwina Kische, Krameriovu cenu a Cenu Karla Čapka; nedávno mu byla udělena Cena Unie českých spisovatelů (za literaturu faktu), a to ve Slovenském domě v Praze na podzim roku 2023.

Sbírka je výběrem z básnických sbírek *Zláskavenie I.* a *Zláskavenie II.*, vydaných jako dvou-svazková publikace v roce 2014 nakladatelstvím Luna a s ilustracemi Jána Kelemenena. Překlad této slovenské milostné lyriky českému čtenáři předestírá jakousi fragmentarizovanou, tedy do mnoha zrcadlových plošek a střípků rozvrženou „emotivní koncepci“ lásky jako jemně duchovně-erotické entity (hodnototvorné), nikoli však čehosi hieratického či mystického. Ze sbírky totiž také můžeme vyčíst lyrickou „definici“ hluboké partnerské lásky, lásky ony aktéry vztahu snad až přesahující, lásky, jež nás bytostně a hluboce humanizuje, náš život harmonizuje, osmyslňuje a zduchovňuje, lásky, jež se jeví být čímsi podstatně komplexnějším než prosté toužení, zamilovanost. V samotném lexému „Zláskavění“ čteme slova *láska* i *laskavý* a *laskavost*, jednak význam „záláskovat se“ (srov. rovněž angl. fall in love, tedy doslova cosi jako „upadnout do lásky“), ale i stát se laskavým, popř. stávat se něčí láskou. To vše z nás jistě nečiní nadzemské bytosti („bohy“ či „anděly“), ale přibližuje nás k čemusi vnímatelnému jako absolutno, jistě něčemu vztahově ukotvenému. Zcela jistě z nás činí plné, nebo alespoň plnější, celistvější bytosti, tedy nikoli nespolečenská bytí jednorozměrná, peněžní, sobecká, konzumní a hédonistická.

Propojení lásky milostné i duchovní, jakési zduchovnění a pročištění milostných emocí se stává základem Leikertem prezentovaného lyrického dění, motivicky začasté konkrétního, hmatatelného, smyslového, kvazi aktuálně přítomného. A jakkoliv má tento motiv paralely vedoucí od starověké mytologie a antiky (zde ovšem byla láska vnímána i jako psychická nemoc, popř. jako trest daný vrtochy bohů), přes středověk, renesanci, baroko (srov. jen mystickou erotiku) až k věku osvícenství a moderny, zdá se, že postmoderna mu příliš nepřeje. V české literatuře 19. století dokázal oba světy, erotický i duchovní, propojit např. Vítězslav Hálek (1835 – 1874, ve *Večerních písních*); ovšem bývá v nich někdy – neprávem – spatřován laciný sentiment a idylismus. Autor doslovu k Leikertově sbírce, básník a literární historik Vladimír Křivánek, spatřuje další „leikertovské“ české stopy a paralely ve Vladimíru Holanovi (1905 – 1980), jenž konturuje stavy „neopakovatelnosti lidského bytí“ (139), v Janu Skácelovi (1922 – 1989), obračejícím se „k tichu milujícímu prastaré lidské ctnosti“ (139), a v Michalu Černíkovi (1943), jenž Křivánkovi sémanticky těží z „každodennosti zázraků obyčejného lidského bytí“ (ibid.). Přitom u Leikerta je ono propojení třeba chápat tak, že opravdová lidská (pozemská, horizontální) láska má silné duchovní (spirituální, vertikální) atributy, existuje v pulzaci mezi oběma póly, jež se přitahují.

Zaměříme se tedy krátce spíše než na literárněkritické hodnocení sbírky jen na některé jevy, které spoluzakládají její poetické bytí, jež činí z „přirozeného jazyka“ jazyk básnický, z racionálního diskurzu pak mnohovýznamové básnické dění. De-automatizace a re-konstrukce smyslu

představují u Leikerta mimořádně účinný poetický prostředek, jenž má široké textotvorné básnické využití: to zde jen naznačíme.

Kolikrát jsme slyšeli, že je něco „na dosah ruky“, tedy blízko, blizoučko. Jde o ustálené metaforické rčení, resp. o frazeologismus (frazém). Ale „láska na dosah slunce“? Je to obraz lásky hřejivě, očištné a očišťující, v dalším plánu (potenciálním) snad i lásky spalující. Kolikrát něco „[p]od koberec jsme zametli“ (2)¹, ale „nitky zakázané lásky“? Noc v přirozeném jazykovém diskurzu přechází v ranní úsvit, úsvit ji může (už nepřirozeně, tedy symbolicko-metaforicky) „zabít“, ale u Leikerta noc „krásní do úsvitu“ (4), noc přecházející v ráno je tak esteticky vyšším stupněm časového kontinua. „Za vším hledej ženu“ je sentence zřejmě původu francouzského (alespoň tak je tradováno v podobě okřídleného *cherchez la femme*), u Leikerta však má aktualizovanou podobu v smyslu „Za vším hledej lásku“ (87) a pokračuje „a neptej se / na včerejší ráno“ (ibid.). Přicházíme už s rukávy vykasanými, abychom např. košili při práci tolik neumazali, což je pragmatické sdělení, avšak u Leikerta přicházíme s „rukama vykasanýma / k očím“ (84). Aktualizace a deautomatizace konvenčních slovních spojení, ustálených řetězců stylizace i vnímání a conceptualizace bytí, jež budí dojem nekonečných citací diskurzivních vět, ale i těch obrazných, např. přísloví či pořekadel, to vše je princip dostatečně známý z mnoha poetik a je běžným prostředkem reklamy (ovšem pochopitelně s jinou funkcí). Známe jej sdostatek z tvůrčí slovesné praxe, zda namátkou připomeňme jen „bratislavského“ básníka Pavla Janíka (1956) a „pražského“ Karla Sýse (1946). Zvlášť posledně jmenovaný tuto poetiku spojuje se slovesnými kolážemi, z nichž prosvítají „cizí“ texty na pozadí nových významových trsů, významových dourčení. Ale srovnajme tři verše z centrální básně *Hurá, horí!* ze stejnojmenné sbírky prvně jmenovaného (*Hurá, horí!*): „Opúšťa nás bojový duch islamu / a ďalších vyznaní lásky / k smrti druhých“, kde jsou do nových souvislostí vloženy diskurzivní věty (hebrejsko-křesťanského původu) o „lásce k bližnímu svému“ v podobě vyznání „lásky k smrti druhých“, „vyznání lásky“ v podobě „vyznání lásky ke smrti“, fráze „bojový duch“ s frázovitým „duchem islamu“, a konečně „duch islamu“ s láskou nikoli k životu, ale ke smrti. A nejde o lásku ke smrti obecně, nebo jen ke smrti vlastní coby k mučednickému sebeobětování, ale ke smrti někoho jiného, rozumějme: neznaboha či odpadlíka. Ale pokud nás taková touha opouští, asi je to v pořádku, dodali bychom společně s projektovaným básníkovým posláním. Na rozdíl od Leikerta ovšem Janíkovy verše jsou spíše racionální, duchaplné, hravé a místy až okázale nápadité, jiskřivé, nepostrádají ani intelektuálně jasnou pointu. Ale to neznamená, že by Leikertova poezie neznala pointu a s ní nepracovala, naopak, je však průzračnější, tak jako je jeho verš sycený motivy přírodními a rustikálními, srov. „Miluji tě pozpátku / jako rak / nejčistší vodu“ (124). Například Leikertova „minimalistická“ báseň č. 78 s incipitem *Jednoho dne* jako jedna z mnoha evokuje situaci jízdy v MHD, kdy jsme „nevystoupili na konečné“, zde se však konečná nestává konečnou stanicí („vystupujte!“), ale „konečnou lásky“, z níž nevystupujeme, protože „řidič / neotevřel dveře“. Leikert v ní evokuje fragment nějakého děje, situace či úvahy, na jejímž pozadí se uskutečňuje ono slovesně specifické lyrické estetické dění.

Mohli bychom citovat, parafrázovat, analyzovat a usouvztažňovat jednu báseň za druhou a při tom sledovat četné významové posuny a estetické efekty, např. čepel na milimetr přesnou, v básni jest ovšem „na milimetr dochvilná“ (76), hodinky, jež se zastavily o půlnoci, ovšem „v srdci“ (77). Tomuto principu odpovídá i tendence k neologizaci, vedoucí od lexému „zláskavění“ až po „začelili jsme se“ (66).

¹ Citované básně jsou jen číslovány a toto číslování se ve sbírce nekryje se stránkováním. Protože sbírka není paginována, udáváme v závorce právě ten číselný údaj, pod nímž čtenář citovanou báseň (nebo její část) může najít. Je to i edičně pochopitelné: stránkování sbírky by za takových okolností bylo zbytečné – pro čtenáře i interpreta.

² Janík, Pavol. 1991. *Hurá, horí!* Bratislava: Atrakt. Citovaná báseň nese podtitul *Štyri milióny za zavraždenie básnika*.

Protože Leikertova poezie jako každá dobrá poezie je jednotou obsahu a formy, zformovaného obsahu a obsažné formy, je v ní právě deautomatizace formativním (i formovaným) prostředkem a obsažně estetickým cílem současně.

KONTAKT

PhDr. et PaedDr. Alexej Mikulášek, PhD.
Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr
Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre
Dražovská 4
949 01 Nitra
Slovenská republika
alexej.mikulasek@seznam.cz